

Olgetan-Benetan: Umezaroaren Lexikoa Bizkaian (II)

Iñaki Gaminde

Euskal Herriko Unibertsitatea

Hizkuntza eta Literaturaren Didaktika Saila
igaminde@bips.bi.ehu.es

Abstract

Following the path of the previous one, the author will present some materials related to the children's lexicon. This article shows a part of the first subject, namely, materials related to the games played with adults

Laburpena

Artikulu honetan, aurrekoaren bide beretik, Umezaroaren lexikoaren gainean jaso ditugun materialak ematen segitzen dugu. Materialak alfabetikoki barik gaika ematea erabaki zenez gero, oraingoan nagusiekin egiteko olgetekin egingo dugu aurrera.

Keywords: Lexicography, Dialectology, Children games.

Gako hitzak: Lexikografia, Dialektologia, Umeen olgetak.

1. Nagusiekin egitekoak (jarraipena)

Nagusiak, bere hankak ahume eginda jesarrita, sarritan hartzen du umea bere oinean iztertolaka edo hankurkuiluka gora eta behera erabiltzeko. Egiteko hau adierazteko ondokoren bat erabiltzen da:

anka eraiñe (Errigoiti) [**hanka eragina**]

arre-arre (Bakio), **arre-arre putxiko** (Mañaria) [**arre-arre putxiko**]

arrebolante (Zornotza) [**arrebolante**]

arretriko triko (Ibarrangelu) [**arretriko triko**]

astun ganian (Lekeitio) [**astoaren gainean**]

isterkuluke (Elantxobe) [**iztertolaka**]

saldi ganian: (Lekeitio) [**zaldi gainean**]

txinkirrinki soñue (Fika) [**txinkirrinki soinua**]
"Eingu dxantzan txinkirrinki soñue eta imiñi orren ganian (Fika)" (Egingo dugu dantzan txinkirrinki soinua eta ipini horren gainean)

txikitin-txikitin (Morga) [**txikitin-txikitin**]

txin-txan (Arrieta) [**txin-txan**]

txinbili-txanbolo (Arteaga) [**txinbili-txanbolo**]

txitan (Gatika) [**txitan**]

Hau egiten den artean kantak edo errezitatu aproposak egiten zaizkio umeari. Umeak berak ikasten ditu errezitatuak geroago.

ARRE-ARRE MANDAKO

Arre arre mandako
bier Tolosarako
etzi Iruñerako
andik ser ekarriko
sapata ta garriko
(**Jatabe**)

Arri arri mandako
bidxer Tolosarako
etzi () Iruñerako
da andik ser ekarriko
sapata ta gerriko
(**Abadiño**)

Arre arre mandako
bidxer Tolosarako
etzi Gernikarako
sapata ta gerriko
(**Iurreta**)

Arre-arre mandako
bihar Tolosarako
andik zer ekarriko
zapata ta gerriko
Norentzako?
Josu ta Nerentzako
(**Amoroto**)

Arre arre mandako
bier Urdiñerako
andi ser ekarriko
sapata ta garriko
(Derio)

Arre arre mandako
bier Tolosarako
etzi Panplonarako
andik ser ekarriko?
sapata eta garriko
(Lezama)

Arre-arre mandako
bihar Urduñarako
handik zer ekarriko
zapatak eta garriko
(Orozko)

Arre arre mandako
biger durungorako,
andik ser ekarriko
sapata eta garriko
(Galdakao)

Arre arre mandako
biar Iruñarako
etzi Tolosarako
andik ser ekarriko
sapatak eta garriko
(Dima)

Arre arre mandako
biar Gastelarako
andik ekarrikosku
ogi te gastai asko
(Zeanuri)

Arre-arre mandako
bihar Iruñarako
etzi Tolosarako
handik zer ekarriko
zapatak eta garriko
(Zeanuri)

Arre arre mandako
biger Urdiñera
andi ser ekarriko
sapata ta garriko
(Zeberio)

Arre, arre mandako
bier Tolosarako
andi ser ekarriko
sapatak eta garriko
(Mungia)

ARRE-ARRE ASTO BARRABANA

Arre, arre, arre
iso, iso, iso
asto barrabana
okerreko lekutik
nora naroana
andixik andixe
Sornotzatik gora
Mañeritxik gora
San Antoniñora
(Bakio)

Arre arre
asto barrabana
okerreko bidetik
nora daroana
(Arrieta)

Arre arre tiriko
asto berenoa
okerreko bidetik
segaitik daroa
(Arrieta)

Arre arre
asto barrabana
kontrako lekuti
nora naroana
(Derio)

Arre triko-triko
asto berenue
okerreko bidetatik
sek ete darue
(Ereño)

Arre-arre borrikito
asto barrabana
okerreko lekuetatik
nora naroana?
(Gatika, Laukiz)

Arre borrikito
asto barrabana
okerreko lekutati
nora naroana
(Erandio)

Arre arre arre
asto barrabana
okerreko lekutati
nora nayoana
(Leioa)

Arre borrekin
borrekin, borrekin
asto barrabana
okerreko lekuti
okerreko lekuti
nora i ete yona
(**Jatabe**)

Arre borrikito
asto barrabana
okerreko lekuri
nora naroana
(**Lezama**)

Astotxue txikitxua
orren belekua
okerreko bidetik
sek ete darua
(**Otxandio**)

Arre arre arre
asto barrabana
okerreko lekuti
nora naroana
(**Zamudio**)

Arre, arre, arre
asto barrabana
kontrako lekuti
nora naroana
(**Zamudio**)

Arre, arre, arre
asto barrabana
okerreko lekuetatik
nora naroana
(**Mungia**)

Arre arre, ixo ixo
asto berenoa
okerreko bidetik
sek ete daroa
(**Zeberio**)

Asto bat etorri de Durango aldeti
uskerra dariola atzeko suloti
arre kaballito, asto berenoa
okerreko lekuti sek ete daroa
(**Galdakao**: Usansolo)

BAZTARRAK

Arre arre
bastarrak
in sedien barre

(Gatika)

Arre arre
ausoak
in sedien barre
(**Urduliz**)

DIN DAN BERROA

Din dan berroa
saldi sarran erroa
(**Arrieta, Mungia**)

TXINKIRRINKI SOINUA

Txintxirinki soñue
txinbilinerako
sapatatxu barridzek
udebarrireko
(**Fika**)

Errezitatuak, txikerretako bertsotxoak eta, besterik ezean, testularitzaren esparruan koka daitezkeen esaldi errimatuak erabiltzen dira. Ondokoan "eguzkia" agertzen da.

Eguskie badoa
beren amagana
bier etorriko da
denpora ona bada
(**Dima**)

Eguskidxe badoa
bere amagana
bidxer etorriko da
denpora ona bada
(**Forua**)

Euskidxa dxun da
bere amagana
bidxer etorriko da
denpora ona bada
(**Lekeitio**)

Eguskie yoan da
bere amagana
bier etorriko da
denpora ona bada
(**Lezama**)

Eguskie yoan da
bere amagana
bier etorriko da
denpora ona bada
(**Zamudio**)

(Fruiz)

Eguskie badoa
bere amagana
bier etorriko da
denpora ona bada
(Zeanuri)

Eguski santxu bet
mundun bedeinketu
eta serun alabadu
esaittes alaxegana lastana
narres lotzatute geratu
(Barrika)

Leku gehienetan bokalekin egiten izan den kantutxo baten bertsioak ematen ditugu jarraian; leku batzuetan kantu moduan erabiltzen da eta beste leku batzuetan errezitatu moduan. Normalean umeek eurek egiten izan dute.

A, e, i, o, u
ama beridxendie bidogu
lau arrutze ta koipetzu
(Arrieta)

A, e, i, o, u,
ama, berinya bear du,
arto bero ta koipetzu,
au de mutillen kakatzu
(Mungia)

A, e, i, o, u
ama merixendie biogu
bata jan dou
eta bestie biogu
(Etxebarria)

A, e, i, o, u
ama merixendia biogu
(Ondarroa)

A, e, i, o, u
ama meridxendie biogu
arrotza bi ta koipetzu
(Ereño)

A, e, i, o, u
ama beridxendia preste du
talo bi tte koipetzu
(Fika)

A, e, i, o, u,
ama meriendie gure du
talo bi tte koipetzu

A, e, i, o, u
ama meridxendi biogu
arrotzatu batas koipetzu
(Ibarrangelu)

A, e, i, o, u,
ama meridxendie biogu
arrotza bi tte koipetzu
(Iurreta)

A, e, i, o, u
ama meriendia biadu,
arrotzatu bet eta koipetzu
(Larrabetzu)

A, e, i, o, u
ama beriendia biagu
arrutzetxu bet
eta koipetzu
(Lezama)

A e i o u
ama meriendea biadu
arrutze bi te koipetzu
(Usansolo)

A, e, i, o, u
ama meriendea biu,
arrotza bi eta koipetzu
(Zeberio)

Kukurruku ser biosu
arrotza bi tte koipetzu
(Otxandio)

A, e, i, o, u
ama beridxendie biogu
bat dxan dou te
bestie nai dogu
(Ispaster)

Zenbakiak aipatzeko eta beharbada ikastekotan egiten izan direnak mota desberdinetakoak izanik ere segituan aurkezten ditugu hemen:

BAT, BI, HIRU ETA LAU (I)

Bat eta bi tte iru ta lau
Txomiñek andrie falta dau
Txomiñek deko dendie
sagar usteles betie
arixek saltzen doyela

bidien topau dau andrie
(**Abadiño**)

Bat erremata pun pa
txintxiliñ mota
mutilldute pa te te te te
buterrik bute pa te te te te
arrebata takue
altximini arrematxi
(**Abadiño**)

Bat, bi, iru, lau
Txomiñek andrie falta dau
txomiñek deuko dendie
sagar usteles betie
(**Aulesti**)

Bat, bi, iru, lau
Txomiñek andrie falta dau
Txomiñe teko kaixie
sagar usteles betie
(**Elantxobe**)

Bat, bi, iru, lau
Txomiñek andria falta dau
Txomiñe tekola dendia
sagar usteles betia
Txomiñen dendara basuas
dxoko saixula masuas
(**Elantxobe**)

Bat, bi, iru te lau
amar, amalau
aittek saldu nau
amak erosi nau
Bilboko alkate sarrak
kartzelan sartu nau
(**Otxandio**)

BAT, BI, HIRU ETA LAU (II)

Bat, bi, iru, lau
bost, sei, saspì, sortzi
bederatzi, amar
amaika, amabi
amairu, amalau
amabost, amasei
amasaspi, amasortzi
emeretzi, ogei
ogei, ogei, emeretzi
amasortzi, amasaspi
amasei, amabost
amalau, amairu
amabi, amaika

amar, bederatzi
sortzi, saspì, sei, bost
lau, iru, bi te bat
(**Axangiz**)

Bat, bi, iru, lau
bost, sei, saspì, sortzi
bederatzi, amar
amaika, amabi
amairu, amalau
amabost, amasei
amasaspi, amasortzi
emeretzi, ogei
ogei, emeretzi
amasortzi, amasaspi
amasei, amabost
amalau, amairu
amabi, amaika
amar, bederatzi
sortz, saspì, sei, bost
lau, iru, bi eta bat
(**Zeanuri**)

BAT PATXI PARRAT

Bat Matxin parrat
Bi Matxin ipurdi
Iru korta bete miru
Lau otzuek jango al au
Bost klost
Sei korta bete sei
Saspì korta bete aspì
Sortzi arkondara bete sorri txiki
Beratzi katuei narrue eratzi
Amar katue mar mar
Amaika katue lukainka
Amabi katuek bustenien kana bi
(**Abadiño**)

Bat Matxin parrat
bi Matxin ipurdi
iru kolko bete diru
lau sardiña makalau
sei korta bete bei
saspì korta bete aspì
bederatzi jo ta eratzi
amar katue marmar
amaike lukainke
amabi altzo bete madari
(**Amoroto**)

Bat Matxin barrabas
Bi Matxin ipurdi
iru kolko bete diru
lau ikomelau
bost ainka motz
sei ainka sei

saspi aspi
sortzi neskiaren kortxi
beatzi jo eta eratzi
amar katuaren mamar
amaika txakurran bustena tente
amabi txakurran bustena kalabi
(Ondarroa)

Bat, Matxin parrat
bi, Matxin eperdi
iru, kolko bete diru
lau, sardiña makalau
bost, koskotien kosk
(Arteaga)

Bat Patxi parrat
bi eperdi bi
iru kolko bete diru
lau andreak galdu nau
bost kokotean kost
sei, arka bete sei
saspi kolko bete baspi
sortzi etze bete sorki
bederatzi katue narru eratzi
amar katue marmar
amaka katue gauero kaka
amabi, altzo bete madari
(Bakio)

Bat Matxin parrat
bi Matxin eperdi
iru kolko bete diru
lau andreak galdu nau
bost topa beako nau
sei kolko bete bei
saspi kolko bete baspi

--
bederatzi katueri narrue eratzi
amar katue marmar
(Dima)

Bat Matxi parrat
bi Matxi porrot
iru kolko bete diru
lau andreak galdu nau
bost topa beako nau
sei korta bete bei
saspi katillu bete baspi
--
bederatzi katueri narrue eratzi
amar marmar
(Dima)

Bat Matxin parrat
bi Matxin eperdi
iru esko bete diru

lau sardiña bakalau
(Elantxobe)

Bat Matxin parrat
bi Matxin ipurdi
iru kolko bete diru
lau sagusarrak jango al au
bost koskotien kosk
sei korta bete bei
saspi katuai sapi
bedeatzi jo burun eratzi
amar katue marmar
(Etxebarria)

Bat Matxin parrat
bi Matxin bere bi
iru kolko bete diru
lau sardiña bakalau
bost prost
sei esin esarri nei
saspi kolko bete baspi
(Fika)

Bat Matxin parrat
bi matxin eperdi
iru kolko bete diru
lau sardiña bakalau
bost koskotien kosk
sei arkanak sei
saspi korta bete baspi
sortzi txakur bete sorri
bederatzi katueri narru eratzi
amar katueri marmar
amaike kako bete lukainke
amabi altzo bete madari
(Forua)

Bat Matxin parrat
bi Matxin eperdi
iru ilbete miru
lau sardiña makalau
bost kokotien kosk
sei prakak nasei
saspi korta bete aspi
sortzi txapel bete sorri
bederatzi katueri narrue eratzi
amar katueri mar-mar
amaika kako bete lukainka
amabi altzo bete madari
(Forua)

Bat bat Batxi parrat
bi, bi Batxi eperdi
iru, iru, iru Batxi diru
lau, lau sardiña makalau
bost bost gure katue porros porros
sei sei nik esiñ asi nei

(Fruiz)

Bat Patxi parrat
bi Patxi eperdi
iru, kolko bete diru
lau andreak galdu nau
bost ardiek kosk kosk
sei kolko bete sei
saspi kolko bete baspi
sortzi kolko bete sorri
bederatzi katueri narru eratzi
amar katuek kamaran marmar
amaka Mateok goyan kaka
amabi katuek bustenan kana bi

(Gatika)

Bat Matxin parrat
bi Matxin eperdi
iru kolko bete diru
lau sardiña makallau
bost koskotian kosk

(Ibarrangelu)

Bat Patxin parrat
bi Patxin eperdi
iru kolkoa bete diru
lau amak saldu nau
bost kosk kosk
sei korta bete bei
saspi kolkoa bete baspi
sortzi otara bete sorki

---

amar katue marmar

(Igorre)

Bat Matxin parrat
bi Matxin eperdi
iru kolko bete diru
lau sardina bakalau
bost kokotian kosk
sei korta bete bei

-

-

bederatzi katueri narrue eratzi

amar katue marmar

(Larrabetzu)

Bat matxin parrat
bi matxin eperdi
iru kolko bete diru
lau sardina y bakalau
bost kolko bete klos
sei korta bete bei
saspi kolko bete baspi
sortzi katueri narru eratzi
bederatzi katueri narru eratzi, sortzi estakit, da
amar katue marmar

(Larrabetzu)

Bat Patxi parrat
bi Patxi eperdi
iru Patxi serrajeru
lau andreak galdu nau
bost pospoliñek post
sei nik esiñ asi nei
saspi esku bete baspi
sortzi kolko bete sorri
bederatzi katueri narru eratzi
amar katuk itten deu marmar
amaka katuk kamaran kaka
amabi katuk bustenan kana bi
amairu gorta bete miru

(Laukiz)

Bat, Patxi parrat
bi, patxi eperdi
iru, kolko bete diru
sei gorta bete sei
bederatzi katun narru eratzi
amar katuk iten deu marmar

(Leioa)

Bat Patxi parrat
bi Patxi eperdi
iru kolko bete diru
lau andreak galdu nau
sei esiñ asi nei
saspi kolko bete baspi
sortzi kolko bete sorri
bederatzi katueri narru eratzi
amar katu marmar
amaka sure amak goyan kaka
amabi aitxek eperdin amari

(Lemoiz)

Bat batxi parrat
bi batxin eperdi
iru kolko bete diru
lau andreak galdu nau
bost kokotean klosk
sei gorta bete basabei
saspi burue bete baspi
sortzi burue bete sorri
bederatzi katueri narrue eratzi
amar katue marmar

(Lezama)

Bat batxi parrat
bi batxi eperdi
iru kolko bete diru
lau andriak galdu nau
-
-
saspi kolko bete baspi

sortzi kolko bete sorri
bederatzi katueri narru eratzi
amar katue marmar
amaka antzarrak gora kaka
amabi amaka altzodi eta madari
(Mungia)

Bat, matxin parrat
bi matxin eperdi
iru kolkoa bete diru
lau sardiñe makalau
bost koskotien kosk
ta sei praka nasei
(Muxika)

Bat, Matxin parrat
bi, Matxin eperdi
iru, kolko bete diru
lau, sardiña bakalau
bost koskotien kosk
sei frakak nasei
(Nabarniz)

Bat errondan ibili
bi enas ondo ibili
iru kolko bete diru
lau andreak galdu nau
bost kokotean kosk
sei erre ta yalgi
saspi kolko bete baspi
sortzi kolko bete sorri
bederatzi katuen narrue eratzi
amar katuek marmar
amaka katuen kaka
amabi mosueri kana bi
(Zamudio)

Bat Matxipar bat
bi Matxipar bi
iru kolko bete diru
lau sardina bakalau
(Zamudio)

Bat Matxin parrat
bi Matxin eperdi
iru kolko bete diru
lau andrea falta dau
bost kokotean klosk
sei kolko bete sei
saspi kolko bete baspi
sortzi kolko bete sorri
bederatzi gure katueri narrue eratzi
amar gure katue marmar
amaika gure katuek amari altzoan kaka
(Zeanuri)

Bat Matxin parrat

bi Matxin eperdi
iru kolko bete diru
lau andrea falta dau
bost topau beako dau
sei korta bete bei
saspi plater bete baspi
sortzi plater bete sorri
bederatzi katueri narrue eratzi
amar katue marmar
(Zeanuri)

Bat Matxin parrat
bi, Matxin eperdi
iru, Manuel diru
lau, andreak galdu nau
bost, kokotean klosk
sei, korta bete bei
saspi, korta bete baspi
sortzi, kolko bete sorri
bederatzi ausoko katueri narru eratzi
amar, katue kamaran marmar
amaka katuek kaka
amabi katuek goyen buelta bi
(Zeberio)

Bat Matxin parrat
Bi Matxin eperdi
Iru kolko bete diru
(Zornotza)

Bat Matxin Parrat
Bi Matxin eperdi
Iru kolko bete diru
Lau sagusarrak dxango al dau
Bost eldu kataploust
Sei korta bete bei
Amar marmar
(Ispaster)

Ondokoak esakuneak besterik ez dira. Umeak tutulunberde egin edo oso-osoan behera jausi eta min hartu duenean, esate baterako, kontsolatzeko eta mina arintzen laguntzeko, kolpea edo zauritxo hainbestekoa ez dela izan adierazteko "lamaridxen pupu" esaten da Bermeon eta garaikoetan honakoak:

Mentzameko dxangoikuk
dxakingo baleke
etorri eta osatu
eingo lekitzu
(Elantxobe)

Txakur txiker baten pupu
eta lau marin trapu
(Gatika)

Lau marin pupue
sortzi marin trapue
(**Mungia, Zeberio**)

Lau sirin pupu
te lau marin trapu
(**Sopela**)

Lau marien pupue
ta sortzien trapue
(**Zeberio**)

Negar eta negar dabilenean, min hartu duelako edo
kafiadaka eta jaurtikadaka badabil treta hartzen
duenean, orduan ondokoetariko bat esaten zaio

Negar ta barre
bier goxian kaka berde
(**Mungia**)

Negar da barra
kaka berde
(**Zeberio**)

Beste hauetan umearen tasunak aipatzen dira,
gehienetan kualitate eta ezaugarri onak nabarmentzeko.
Kualitate txarrak agirian ipini baragarri uzteko eta
besteen barregarri izateko, izena eta abizena esateko,
e.a.

NESKATILA PISPOTA

Neskatilla pispota
buruan dosu kopeta
sure soñeko yantziek
iru dosena kortxeta
(**Gatika**)

MOTZA KATU KOROTZA

Motza, katu korotza
(**Gatika**)

Motza katu korotza
eperdien sotza
punte sorrotza
(**Zamudio**)

GURE MUTILA

Gure mutille
yateko opille
(**Gatika**)

SANTI BURDUNTZI

Santi burruntzi
ume gustiek iruntzi
(**Zeberio**)

TARRAPATAN

Tarrapatan
batxi lapatan
andik etorri tte
arto sopak yan
(**Barrika**)

TXITXI MAKALA

Txitxi makala
txio-txio ein
eta mau-mau
(**Zeberio**)¹

ZELAN IZENA

Selan deukok ixena?
Okela gisena
Apellidue?
Juan barkillerue
(**Zeberio**)

Selan usena?
okela gixena
Apellidu?
Juan Barkilleru
(**Barrika**)

LAZTANEN PORTALEAN

Laztanen Portalean
dagos arbola bi
bata da Maitetxo
ta bestea Yosutxo
(**Dima**)

FEDEA

Ser da Fedie?
Bakidxoko aritzen dago arie
(**Bakio**)

Ser da Fedea?

---

¹ Okela zati txikerra ebaki eta jan egiteko esaten da.

Abarka sarren edea
(**Zeberio**)

ZU ETA NI

Su te ni
balientek eta bi
(**Gatika**)

Umeak astundu egiten direnetan, nor edo nogana joateko esaten zaie tardantza eskatzeko edo emateko, bide batez norberari baketan uzten diote.

tardantze eskatu (Berango, Jatabe); **tardantzie eskatu/emon** (Arrieta, Bakio); **tardantze eskatu** (Mungia); **tardantzea eskatu/emon** (Lemoa) [**tardantza eskatu, tardantza eman**]

"Tardantzie emon, botatearren umie, botatearren noberan ondotik (Arrieta)" - (Tardantza eman, botatzearren umea, botatzearren norberaren ondotik)

"Tardantze eskatu ixu (Berango)" - (Tardantza eska ezazu)

"Soas amamagana ta, esayotzesu tardantzea emoteko, denporea pase dien yoan da etorrien umeak, da norberak seoser ein dien, soloan edo, dana dalakoa (Lemoa)" (Zoaz amamagana eta, esaiozu tardantza emateko, denbora pasa dezan joan eta etorrian umeak, eta norberak zer edo zer egin dezan, soroan edo, dena delakoa)

Badira itaun erantzunen bidez egiten diren errezitatu ederrak, batzuen luzera ikusita, gogoan gordetzeko meritua behar da

TXOTXO NON DOK AITA?

Juan tonto
aitxe non dakosu?
soluen
ser eitzen?
artotxuek eraitxen
artotxue setako?
ollotxuentxako
ollotxue setako?
arrotxie eitzekeo
arrotxie setako?
abadientxako
abadie setako?
mesie emoteko
mesie setako?

serure dxuteko
serure setako?
pastelak dxateko
pastela setako?
inyarra okitzekeo
(**Bermeo**)

Txotxo non dok aitxe?

Seruetan jaune
Setan?
Artotxue batzen
Artotxue setako?
Ollotxuentzako
Ollotxue setako?
Arrutzetxue eitzekeo
Arrutzetxue setako?
Abadientzako
Abadie setako?
Mesie emoteko
Mesie setako?
Jesukristontzako
Jesukristo setako?
Geu salbetako
(**Errigoitia**)

Mutil tonto
jateko pronto
aitxe nun dago?
suluan

Ser eraitxen?
artua eraitxen
artua setako?
alluarentzako
ollua setako?
arrautzi eitzekeo
arrautzi setako?
abadiarentzako
abadia setako?
mesia esateko
mesia setako?

purgotoixoko arimentzako
(**Ondarroa**)

Bela bela jaune
non dago aitxe jaune?
seruetan
setan?
arto eraitxen
artoa setako?
olloantzako
olloak setako?
arrutzek eitzekeo
arrutzek setako?
abadiantzako
abadia setako?
mesia emoteko

mesia setako?
serure ietako
serue setako?
pastelak yateko
(Mungia)

Or godxen ser dau?
edoidxek
Emen beyen?
arri kiskorrak
Nire opiltxu erre da?
baitxe jan be
Nok jan deu?
Txakurtxuek
Txakurtxue nun dau?
eskillaretan
Eskillarak nun daus?
suek erre
Sue nun dau?
urek amatau
Ure nun dau?
kortako idi gorridxek edan
Kortako idi gorridxe nun dau?
dirukin saldu
Diruk nun daus?
kartakin galdu
Kartak nun daus?
Kortako ormaseñien usteldu
(Ereño)

Fraide mondrongo
dungo kandia
ama nun da?
urune eralgiten
urune setako?
olluentzako
olluek setako?
arrutze itteko
arrutze setako?
abadientzako
abadie setako?
mesie emoteko
mesie setako?
atzuentzako
atzuek setako?
aingeru bidxen erdidxen
serua dxuteko
(Otxandio)

HAMABI APOSTULUAK
Esa bat gure jauna bera da bat
berak salbako gayosak
esa bi Erromako altarak bi
gure jauna bera da bat
berak salbako gayosak,
esak iru, iru trinidadia iru
Erromako altarak bi

gure jauna bera da bat
berak salbako gayosak
esa lau, lau lau ebanjelista lau
iru, iru trinidadia iru
Erromako altarak bi
gure jauna bera da bat
berak salbako gayosak
esa bost, mandamentuak bost
esa sei, sei argeleridxoak sei
esa saspi, saspi sakramentuak saspi
esa sortzi, sortzire tire seruen
esa bederatzi, bederatzi ordenamentuek bederatzi
esak amar, amar mandamentuek amar
esak amaie, ...
esak amabi, amabi apostuluak amabi

...
(Arrieta)
Amabi apostoluak
amar mandamentuak
bederatzi ordenamentuak
sortzirak dira seruan
saspi sakramentuak
sei argilarioak sei
bost Jesukriston bost llaga bost
lau ebanjelista lau
iru trinidadia iru
Erromako altarak bi
gure jauna bera da bat
berak salbauko gaitus
(Fika)

Amabi apostuluak
amaie mille aingeruak
amarra mandamentuak
bederatzi ordenamentuak
sortzira tira seruak
saspi sakramentuak
sei argiliridua sei
Jesukristoren bost llaga bost
lau ebanjelista lau
iru trinidadia iru
Erromako altara bi
Gure jauna bera da bat
berak salbauko gadxosak
(Ispaster)

Amabi apostoluak
amaika milla birjiña
amar mandamentuak
beratzi ordenamentuak
sortzi dira seruak
saspi sakramentuak
sei argillariak sei
Jesukristoren bost llaga bost
lau ebanjelista lau
iru trinidadia iru
Erromako altarak bi

gure Jauna bera da bat
gu salbatzeko jayo san
(Ondarroa)

Esaik bat, esaik bat
bat gure jauna bera da bat
berak salbeko gaituesak

Esaik bi, esaik bi
Erromako altarak bi
gure jauna bera da bat
berak salbeko gaituesak

Esaik iru, esaik iru
iru trinidadia iru
Erromako altarak bi
gure jauna bera da bat
berak salbeko gaituesak

Esaik lau, esaik lau
lau ebanjelistiak lau
iru trinidadia iru
...

Esaik bost, esai bost
Jesukriston bos yaga bost
lau ebanjelistiua(k) lau
...

Esai sei, esai sei
sei, (...) sei
Jesukriston bos yaga bost
...

Esai saspi, esai saspi
saspi sakramentuak saspi
sei, (...) sei
...

Esai sortzi, esai sortzi
sortzira tira seruan
saspi sakramentuak
...

Esai bederatzi, bederatzi
bederatzi ordenamentuak
sortzira tira seruan
...

Esaik amar, esaik amar
amar mandamintuak
bederatzi ordenamentuak
...

Esaik amaka, esaik amaka
amaka milla angeruak
amar mandamintuak

...

Esaik amabi, esaik amabi
ollarrak yoten dau munduan
aingeru ederrak seruan
auxe aingeru ederra
entrege ber dotzet
amabirjiñeari eskuetan
(Mungia)

Amutil, esaik bat
gure jauna bera dok bat
berak salbauko gadxosak
Amutil esaik bi
bi argillak bi
gure jauna bera dok bat
berak salbauko gadxosak
Amutil esaik iru
iru trinidadia iru
bi argillak bi
gure jauna bera dok bat
berak salbauko gadxosak
Amutil esaik lau
lau ebanjelistik lau
iru trinidadia iru
.....
Amutil esaik bost
Jesukriston bost lllagak bost
lau ebanjelistik lau
.....
(Otxandio)

Esaik bat
Jesukristo bera da bat²
berak salbauko jayosak³
Esaik bi
Erromako altarak bi
gure Jaune bera da bat
berak salbauko jayosak
Esaik iru
iru trinidadia iru
Erromako altarak bi
gure Jaune bera da bat
berak salbauko jayosak
Esaik lau
lau ebanjelistiak lau
iru trinidadia iru
Erromako altarak bi
gure Jaune bera da bat
berak salbauko jayosak
Esaik bost
Jesukristoren bost lllagak bost
lau ebanjelistiak lau

² "Gure Jaune bera da bat" ere bai.

³ "yagosan" eta "jayosan" ere erabiltzen dira "jayosak" horren ordeaz.

iru trinidadia iru
 Erromako altarak bi
 gure Jaune bera da bat
 berak salbauko jayosak
 Esaik sei
 sei argileridxuak sei
 Jesukristoren bost llagak bost
 lau ebanjelistiak lau
 iru trinidadia iru
 Erromako altarak bi
 gure Jaune bera da bat
 berak salbauko jayosak
 Esaik saspi
 saspirek sakramentuak
 sei argileridxuak sei
 Jesukristoren bost llagak bost
 lau ebanjelistiak lau
 iru trinidadia iru
 Erromako altarak bi
 gure Jaune bera da bat
 berak salbauko jayosak
 Esaik sortzi
 sortzira(k) tira seruak
 saspirek sakramentuak
 sei argileridxuak sei
 Jesukristoren bost llagak bost
 lau ebanjelistiak lau
 iru trinidadia iru
 Erromako altarak bi
 gure Jaune bera da bat
 berak salbauko jayosak
 Esaik bederatzi
 bederatzi ordenamentuak
 sortzira(k) tira zeruak
 saspirek sakramentuak
 sei argileridxuak sei
 Jesukristoren bost llagak bost
 lau ebanjelistiak lau
 iru trinidadia iru
 Erromako altarak bi
 gure Jaune bera da bat
 berak salbauko jayosak
 Esaik amar
 amarrak mandamentuak
 bederatzi ordenamentuak
 sortzira (k) tira zeruak
 saspirek sakramentuak
 sei argileridxuak sei
 Jesukristoren bost llagak bost
 lau ebanjelistiak lau
 iru trinidadia iru
 Erromako altarak bi
 gure Jaune bera da bat
 berak salbauko jayosak
 Esaik amaika
 amaika mila aingeruak
 amarrak mandamentuak

bederatzi ordenamentuak
 sortzira (k) tira zeruak
 saspirek sakramentuak
 sei argileridxuak sei
 Jesukristoren bost llagak bost
 lau ebanjelistiak lau
 iru trinidadia iru
 Erromako altarak bi
 gure Jaune bera da bat
 berak salbauko jayosak
 Esaik amabi
 amabi apostoluak
 amaika mila aingeruak
 amarrak mandamentuak
 bederatzi ordenamentuak
 sortzira(k) tira zeruak
 saspirek sakramentuak
 sei argileridxuak sei
 Jesukristoren bost llagak bost
 lau ebanjelistiak lau
 iru trinidadia iru
 Erromako altarak bi
 gure Jaune bera da bat
 berak salbauko jayosak
 Estok amairu badok amairu
 ollarrak jo deu munduan
 amabirjiñiari entregetetzegu
 geure arimia eskuan
 ondo ondo gorde dayala
 eriotzako orduan
(Ereño)

DIRUA NON?

Dirue nun?
 kartetan galdu
 kartak nun?
 suek erre
 sue nun?
 urek amateu
 ure nun?
 kortako sesenak edan
 kortako sesena nun?
 diruaittik saldu
 dirue nun?
 kortako armaridxuan usteldu
(Forua)

Kukurruku nok ein yotzu?
 aseridxe,
 nun dau aseridxe?
 mendidxen
 nun dau mendidxe?
 suek erre
 sue nun dau?
 urek amateu

ure nun dau?
kortako idiskotxuek edan
kortako idiskotxue nun dau?
diruekaittik saldu
diruek nun daus?
orma silloan usteldu
(Muxika)

YONITZEN AMAANA

Yonitzen amaana
emoteko ogi,
amak esayesten
emoteko giltze,
aitean giltze;
yonitzen aiteana
emoteko gitze,
aiteak esayesten
emoteko gantze,
txarriaren gantze;
yonitzen txarriana
emoteko gantze,
txarriak esayesten
emoteko esne,
beyaren esne;
yonitzen beyeana
emoteko esne,
beyeak esayesten
emoteko bedar,
munearen bedar;
yonitzen muneana
emoteko bedar,
muneak esayesten
emoteko iriti,
errementarien iriti;
yonitzen errementariana
emoteko iriti,
errementariak esayesten
emoteko pluma,
arrayaren pluma;
yonitzen arrayeana
emoteko pluma,
arrayak esayesten
emoteko axe,
itxasoan axe;
itxasoak niri axe,
nik arrayari axe,
arrayak niri pluma,
nik errementariri pluma,
erremetarik niri iriti,
nik muneari iriti,
muneak niri bedar,
nik beyeri bedar,
beyak niri esne,
nik txarriri esne,
txarrik niri gantze,
nik aiteri gantze,

aitek niri giltze,
nik amari giltze,
eta amak emoyesten ogi.
(Leioa)

Ez dira gure behar honetakoak lotarako egiten diren kantuak; baina, kuman, zibiroan edo hankaren gainean umea kulunkatzen den artean, "Peru zapataria" esan geniezaiokeena sano arrakastatsua izan da:

Trin traun
Peru sapatariðxe
ser ein yau?
pekatu
ausoko txakurre urketu
(Abadiño)

Txin txaun Maridxe
Peru sapatariðxe
ser egin yau?
pekatu
ausoko txakurre urketu
ixillopien beratu
labaganien siketu
elixara doyela
kakarralduék bilyurtu
(Abadiño)

Din dan nor il da
Peru sapatariðxe
ser egin yeu pekatu
eusoko txakurre urketu
txixillu ganien beratu
talletu ganien siketu
(Arrieta)

Peru sapatariðxe
ser eginyau pekatu
ausoko txakurrek urketu te murketu
ori es da pekatu
baridxekuan koipetzu
oixe da pekatu
(Aulesti)

Din dan
nor ilye?
Peru sapatariðxe
ser inyeu?
pekatu
ausoko txakurre urketu
txixillupien beratu
erramara ganien siketu
ni noyela eleixara
kakarraldoak billurtu
(Axangiz)

Din dan
nor il ye?
Peru sapatariidxe
ser egin yeu?
pekatu
eusoko txakurre urketu
tellatu ganien siketu
ori beño espadeu eiñ
eiñ yeitzegun parkatu
(**Bakio**)

Din dan
nor il ye
Peru sapatariue
ser egin deu
pekatu
eusoko txakurre urketu
ori bada pekatu
in bearko dxakola parkatu
(**Bakio**)

Din daun nor il ye,
Peru Sapatariidxe,
ser in yeu pekatu,
eusoko txakurre urketu,
txixe lupien sakatu,
tellatu ganien siketu
(**Bakio**)

Din dan nor il da?
Peru sapatarie
Ser egin dau pekatu?
Ausoko txakurre urketu
Txixe lupean beratu
(**Berango**)

Dinda nor il de?
Periko sapatariue
eleixaldera daroala
kakarraldoak uxetu
(**Derio**)

Din don
nor il de?
Peru sapatarie
ser egin deu?
pekatu
ausoko txakurre urkitu
(**Dima**)

Din don
nor il da?
Peru sapatariidxa
ser egin dau?

pekatu
ausoko txakurra urkatu
tella ganian sikatu
aren emaste koitxaduak
aik marmar pagatu
(**Elantxobe**)

Din dan
nor il da?
Peru sapatariidxa
ser egin dau pekatu?
ausoko txakurra urkatu
tella ganian siketu
aren emaste koitxaduak amar madai pagatu
(**Elantxobe**)

Dilin dalam boieran
nor il ye?
Peru sapatariidxe
ser inyeu?
pekatu
eusoko txakurre urketu
ori esta pekatu
erromada ganien siketu
(**Forua**)

Din dan boieran
nor il ye?
Peru sapatariidxe
ser inyeu?
pekatu
eusoko txakurre urketu
errama baten ganien siketu
(**Forua**)

Tirrin tarran
nor il de
peru sapatariue
ser ein deu
eusoko txakurre urketu
da talletuen siketu
(**Galdakao**)

Din dan
nor il da
Peru sapatarie
ser egin deu
pekatu
ausoko txakurrek urketu
ori es dala pekatu
ori bai dala pekatu
(**Gatika**)

Din dan kaleko
nor il de?
Txomin sapatariidxe
ser ein deu?

pekatu
ausoko txakurrek urketu
(**Ibarrangelu**)

Din dan nor il de
Txomin sapaterue
ser egin dau pekatu
ausoko txakurre urkitu
ori baño espada
beako yako parkatu
(**Igorre**)

din daun balendan
se indosu pekatu
ausoko txakurrek urketu
txixillu ganean koipestu
talletu ganetan siketu
(**Jatabe**)

Din dan nor ila da
Peru sapaterue
ser in deu?
pekatu
eusoko txakurre urketu
madari pian usteldu
(**Larrabetzu**)

Din daun
nor il da?
Peru sapaterue
ser ein deu pekatu
txixe lurpian beratu
(**Larrabetzu**)

Din dan nor il da
Peru sapatarie
ser in deu?
Pekatu
daroidela eleisara
txitxi lupean sakatu
(**Leioa**)

Din dan
nor ilya?
Peru sapataria
ser in yau?
pekatu
ausoko txakurra urkatu
(**Lekeitio**)

Din daun nor il de?
Peru sapaterue
Ser in deu pekatu?
eusoko txakurre urketu
txitxilupian beratu
talletu ganian siketu
(**Lezama**)

Din daun nor il ye
Peru sapatariidxe
ser ein yeu pekatu
ausoko txakurre urketu
galdaran beratu
txitxilupian sikatu
ori esta pekatu
(**Muxika**)

Din dan
nor il de
Txomin sapaterue
ser ein dau
txixelupian koipetzu
manta sarrak garbitu
txixeluganien siketu
(**Orozko**)

Din daun din daun
Peru sapatariidxe
ser egin dau?
pekatu
ausoko txakurre urketu
ori baño egin espau
biako dxako parkatu
(**Otxandio**)

Din daun belaun
Peru sapatariidxe
ser egin yau pekatu
ausoko txakurre urketu
ori baño in espadau
biarko dxako parkatu
(**Otxandio**)

Din dan go din dan go
nor il da?
Peru sapataria
seaitxik txakurre urketu?
txixe posoan beratu
tella ganean sikatu
ori estala pekatu
(**Sopela**)

Din daun nor il da?
Peru sapatariidxa
ser egin dau pekatu?
ausoko txakurre urketu
ori es dala pekatu
(**Zaldibar**)

Din dan
nor il ye?
Peru sapatariidxa
ser in yeu
geur sortzi ogepien?

siriñe
nok eñikoa?
Pedro Moliok egiñe
(**Zornotza**)

Din dan nor il da
peru sapaterue
ser in deu pekatu
eusoko txakurre urketu
(**Zamudio**)

Din dan nor il da
Peru sapatarie
ser egin deu pekatu
ausoko txakurre urketu
(**Zamudio**)

Din daun
nor il de
txomin sapaterue
ser egin dau pekatu
ausoko txakurre urkitu
ori baño espada
bearko yako parkatu
(**Zeanuri**)

Din dan
nor il de?
Peru sapaterue
ser in deu?
ausoko txakurre urketu
txixelupean beratu
telletu ganean siketu
(**Zeberio**)

Din dan
nor il de?
Peru sapaterue
Ser in deu?
pekatu
ausoko txakurre urkitu
txixelupien beratu
tximiñepien siketu
(**Zollo**)

Din daun
nor il ye?
Peru sapatarixe
ser ein yau?
pekatu
ausoko txakurre urkatu
ori es da pekatu
urrengorako barkatu
(**Ondarroa**)

Behin lotarako prest egonez gero, kantuak, errezitatuak edo kontuak entzunda, ameseta txarrak eduki ezteko "Santa Ines" edo "San Mames" horien izenean egineko errezu modukoak esan edo esanarazi egiten izan zaizkie:

SANTA INES
Andra Santa Iñes
bart ein yot ames
ona bada bidxen partes
da txarra bada beidxu aldrebes
(**Arteaga**)

Santa Ines
bart in dot ames
ona bada bidxontzako
txarra bada iñontza pes
(**Elantxobe**)

Ama andra Santa Ines
itxen bot ames
ona bada bidxon partes
eta txarra bada bidxok alrrebes
(**Nabarniz**)

Santa Ines
Bart ein yot ames
ona bada bion partes
Txarra bada
juan bei bere bides
(**Zaldibar**)

Santa Ines
bart in dot ames,
ona bada biontzat
txarra bada bapes
(**Zeanuri**)

Santa Ines
es in ames
ondo bada bai
te txarto bada es
(**Zollo**)

Aingeru guardakua
lotara nua
lotatik nator
topa nituan
iru angero
bat burutik
bi oñetatik
amasantisimia
nun dosu semia?
kurutzian

untzes, arantzas beterik⁴
au egunian
iru bidar esaten dabenak
estau ixango
infernuan parterik
espada seruan
amandre Santa Iñes
bart ein yot ames
ona bada
bixon partes
txarra bada
dule bere bides
(**Ondarroa**)

SAN MAMES

San Mames,
bart inyot ames,
ona bada bidxon partes,
txarra bada badoa oñes
(**Bakio**)

San Mames, San Mames
bart ein dot ames
ondo ein badot bion partes
txarto in badot dola alrebes
(**Berango**)

San Mames
es egin ames
ona bada bai
ta txarra bada es
(**Derio**)

San Mames
itxen badot ames
ona bada bidxon partes
da txarra bada jun didxen iges
(**Forua**)

Ene Samames,
bart ein dot ames,
ona bada biontzat,
txarra bada baperes
(**Jatabe**)

Samames bart in yot ames
ona bada bidxon partes
txarra bada baperes
(**Meñaka**)

San Mames, eiñ ames
ona bada bai, txarra bada es
(**Mungia**)

San Mames
eseixu eiñ ames
ona bada bai
te txarra bada es
(**Mungia**)

San Mames
itxen badot ames
ona bada bidxon partes
da txarra bada jun didxen iges
(**Nabarniz**)

San Mames bart in dot ames
amesa da gausa soroa
esiñ eskondu littikela
jibo dekon atzoa
(**Urduliz**)

(segituko dut)

---

⁴ Informatzailearen alabak "josirik" eman du "beterik" horren ordeaz.